
Una correspondència entre Pere Calders i Joan Oliver

a cura de M. Eugènia Gisbert

Publico a continuació sis cartes de Pere Calders a Joan Oliver (la segona de les quals inclou també còpia d'una lletra enviada a l'editor Jaume Aymà), més una carta de Joan Oliver, totes escrites entre els anys 1956 i 1962. Aquesta correspondència es conserva actualment a l'Arxiu Històric de Sabadell, que custodia el Fons Joan Oliver, cedit per la família l'any 1994.

Es tracta de nou fulls mecanografiats a dues cares, el segon i tercer amb capçalera personalitzada amb el nom de Pere Calders, i el cinquè de la Distribuïdora Selecta, de Mèxic. L'única carta d'Oliver es conserva en esborrany, també mecanografiat. Malauradament, exceptuant l'esborrany, només s'ha conservat la correspondència en un sentit. Les cartes d'Oliver, de les quals es pot afirmar l'existència, com a mínim, de dues (la primera de data incerta, cap a mitjan 1956, i la segona de juliol o agost de 1958), es poden considerar definitivament perdudes. No es troben en poder de la família ni han estat dipositades a l'Arxiu Calders de la Universitat Autònoma de Barcelona, i probablement es deurién perdre amb els baguls de documentació que la família Calders va extraviar en el tràngol de la tornada a Catalunya.

El sentit de publicar conjuntament aquestes cartes és que constitueixen una clara unitat temàtica al voltant d'un episodi molt concret de la vida literària de Pere Calders, com són els intents d'edició de la novel·la *Ronda naval sota la boira*, després que fos presentada, infructuosament, al premi Joanot Martorell de 1957. Calders s'adreça a Oliver en la seva qualitat d'amic, però sobretot, de director de la col·lecció «El Club dels Novel·listes» i expressa en les cartes el seu particular memorial de greuges per la manera com s'ha descabdellat tot l'afer.

L'interès de les cartes, però, va molt més enllà d'allò que podria semblar una manifestació més de les petites misèries que es produeixen en qualsevol món literari, agreujat, en el cas català d'aquells anys, per les dificultats de tota mena que les circumstàncies polítiques suposen per al desenvolupament normalitzat d'una cultura. Ben al contrari, les queixes de Calders i els arguments amb què Oliver prova de justificar-se i justificar les decisions editorials permeten entreveure moltes de les tensions més o menys soterrades que emmarquen l'activitat cultural dels anys cinquanta.

En primer lloc, cal esmentar-ne l'interès biogràfic, pel fet que se situen en un moment molt delicat de la circumstància vital de Pere Calders. Després de vint anys d'exili, durant els quals no ha renunciat mai a la condició psicològica de refugiat, comença a plantejar-se seriosament la possibilitat del retorn. Això farà que manifesti d'una manera molt aguda la preocupació per assegurar una presència pública a Catalunya que faci possible la continuïtat com a escriptor i el portarà a desenvolupar una certa hipersensibilitat cap a tot allò que freni o impedeixi aquest propòsit.

D'altra banda, les cartes constitueixen un document de primera mà, sincer i colpidor, del que suposa per a l'intel·lectual català l'experiència de l'exili: la pèrdua de contacte amb el món de l'interior, l'esquerda oberta amb les activitats anteriors a la guerra i els esforços actuals per fer-se present en un context que no garanteix les mínimes condicions d'accés a un circuit públic. En aquest sentit, es pot establir un paral·lelisme entre l'exili interior d'Oliver, marcat per les concessions obligades per a la supervivència, i l'exili de Calders, amb el desavantatge de la distància física, però tots dos igualment obligats a lluitar contra el silenci i l'aïllament. No es pot deixar de notar, també, el distanciament o, si més no, la incomprensió que es deixa entreveure entre totes dues circumstàncies: la de l'exiliat que se sent dipositar d'una legitimitat avalada pel sacrifici personal, i la de l'escriptor i editor que ha de barallar-se cada dia amb els límits que la situació política imposa i que, per això mateix, està obligat a afrontar aquests límits amb una bona dosi de pragmatisme. Més significativa és encara la reconvençió amistosa que Joan Oliver dirigeix al seu company, pel fet que prové d'algú que ha passat per la mateixa peripècia i en coneix sobradament les angoixes.

Per a Calders hi ha, a més, un agreujant afegit d'ordre ja estrictament literari, derivat de la inadequació de la seva obra als corrents estètics que en aquell moment s'estan imposant a Catalunya. És la tan debatuda qüestió del realisme, de la qual les cartes en són també un exponent privilegiat. En aquests anys encara no s'han formulat les teoritzacions del nou moviment que realitzaran durant la dècada dels anys seixanta Josep M. Castellet i Joaquim Molas,¹ però ja es veuen els primers indicis que apunten en aquesta direcció.

1. Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS, *Poesia catalana del segle XX* (Barcelona, Edicions 62, 1963); Joaquim MOLAS, *La literatura de postguerra* (Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1966).

Els autors que, com Calders, es troben a l'altre extrem de la moda literària en alça, expressaran molt sovint el descontentament per una visió militant de la literatura que imposa, juntament amb el compromís personal, unes opcions estètiques excloents. En aquest sentit, són ben coneguts els articles que Calders, ja a Catalunya, va publicar a «Serra d'Or» al llarg dels seixanta, en què exposava, de manera ordenada, les seves objeccions a les tesis defensades per Molas.²

En l'edició dels documents he regularitzat l'ortografia i l'accentuació en els comptats casos en què ha estat necessari i he indicat entre claudàtors les correccions efectuades sobre el text pels mateixos autors. Així mateix, he utilitzat la cursiva per a aquells fragments que en les cartes apareixen subratllats.

M. EUGÈNIA GISBERT

[1]

Mèxic, D. F. 18 de setembre del 1956

Estimat amic: la teva carta va fer-me molt content. En el desig, l'esperava des de fa molt temps i ara m'atreviré a esperar que serà el començament d'una conversa. O la continuació, per a ésser més exacte.³

En Bartra és tot un cas. Flamíger de sol a sol, sense descansar ni deixar que els altres descansin, fa molt difícil la seva amistat. Per acabar d'arreglar-ho, li passa de vegades que entén o vol entendre les coses al revés —com en el cas del

2. Els més significatius són els sis articles que van aparèixer del juliol al desembre de 1966 sota l'epígraf *L'exploració d'illes conegudes*: «Serra d'Or», juliol de 1966, ps. 38-39; agost de 1966, p. 29; setembre de 1966, p. 36; octubre de 1966, p. 56; novembre de 1966, p. 46; desembre de 1966, p. 44. Posteriorment han estat aplegats a Pere CALDERS, *Entre la ratlla i el desig*, antologia de textos a cura de Jordi Castellanos i Joan Melcion (Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 1995), ps. 125-149.

3. La relació anterior entre Pere Calders i Joan Oliver, per bé que no d'amistat estreta, a causa de la diferència generacional, sí que havia estat cordial i d'estima mútua. Durant la guerra van col·laborar en el si de l'Agrupació d'Escriptors Catalans i van coincidir al castell de Roissy els primers mesos de l'exili a França. D'altra banda, Calders s'havia declarat molt sovint deutor dels pressupòsits literaris i estètics del Grup de Sabadell. En les cartes que segueixen reconeix reiteradament Oliver com a «mestre» i demostra valorar molt especialment les seves opinions. Per a la influència del Grup de Sabadell en l'obra de Pere Calders, vegeu Amanda BATH, *Pere Calders: ideari i ficció* (Barcelona, Edicions 62, 1987).

teu article— i sense encomanar-se a ningú es lliura a la «planxa» amb un entusiasme impropï de la seva edat.⁴ Però no has de remerciar-me pel que tu anomenes la meva actitud: ets un dels amics [meus *ratllat*] que estimo, respecto i admiro més i mentre jo hi visqui, podràs comptar amb una llançà a Amèrica, disposada a trencar-se a favor teu.

El bo del cas —tornant a l'Augustus, que dius tu— és que l'home estima la teva obra i me n'ha parlat sovint amb comprensió. No dic amb admiració perquè en Bartra és summament moderat admirant els demés, però t'asseguro que et té molt en compte. Et serà difícil comprendre-ho així després de l'investida gratuïta que et dedica i no goso demanar-te que facis l'esforç... Perdonà'l, doncs, en virtut d'aquella indulgència cristiana concedida a la gent de mal navegar.

M'agradaria explicar-te, tal com em demanes, moltes coses, però tu —que em parles d'aïllaments— coneixes ja els que aquest continent comporta. Com a catalans absents, les nostres activitats s'assemblen cada vegada més a les sortides que tenen l'[arr *ratllat*] arrossada silvestre com a motiu principal [motivació *ratllat*]. Jo diria que les coses interessants les feu vosaltres i per [*dos caràcters ratllats, il·legibles*] això em molesta tant que des de fora, còmodament instal·lat, algú us vulgui jutjar.

Per a la meva novel·la no penso amb altre editor que el «Club dels Novel·listes».⁵ Crec [penso *ratllat*] acabar-la a mitjans del 57 (puc dedicar-hi poc temps) i hi poso totes les il·lusions i esperances pròpies d'aquestes empreses. Entre aquesta data imprecisa i el meu afeixugat horari, he contret encara un compromís amb l'Albertí per a lliurar-li l'original d'un llibre de narracions amb temes mexicans.⁶

M'afalaga molt l'opinió que expresses sobre el meu llibre, però no la puc compartir.⁷ Parlant de mestres, jo sempre t'he tingut per un dels meus, si és que acceptes de gust un deixeble [com jo *ratllat*] de la meva edat. Pel que fa a la poca ressonància que han tingut les «Cròniques», tot i doldre'm, ja hi estic acostumat i, en el fons, potser encara esperava menys atenció de la que he

4. El malentès entre Oliver i Agustí Bartra té l'origen en un article del primer aparegut al núm. 980 de «Destino», de 19 de maig de 1956, en què fa un lúcida elogi de la capacitat revulsiva de la poesia, i acaba amb la recomanació irònica de restringir-ne la difusió per evitar-ne els efectes destructius. Bartra, com remarca Calders, no va entendre la ironia amarga de les paraules d'Oliver. Interpretant-lo de manera literal, va respondre en les pàgines de la «Gasetta de Lletres», suplement literari de «La Nova Revista», publicació editada a Mèxic sota la direcció d'Avel·lí Artís-Gener. En el seu article, Bartra ataca durament Oliver sense esmentar-lo de forma directa. No hi ha dubte que en l'actitud de Bartra pesa per damunt de tot el recel de bona part dels exiliats cap aquells que, a l'interior, proven de sobreviure econòmicament a través de feines (com ara la col·laboració en un setmanari com «Destino», en castellà i sorgit d'un entorn favorable al règim franquista) que des de fora són enteses com una claudicació amb els vencedors.

5. Es refereix a *Ronda naval sota la boira*, que escriu durant aquests anys.

6. *Gent de l'alta vall*, que es va publicar a Barcelona, a la «Nova Col·lecció Lletres», de Santiago Albertí, el 1957.

7. El recull de contes *Cròniques de la veritat oculta* va obtenir el premi Víctor Català de l'any 1954 i es va publicar a Barcelona pocs mesos després, amb una acollida més que discreta.

merescut. El premi, alguna crítica molt estimable, les paraules alentadores d'amics de qualitat com tu i altres satisfaccions semblants són una bona paga, sobretot tenint en compte que escrivim en català. Tota la resta és una qüestió de paciència i de capacitat per a mantenir una fe.

Encara no he pogut veure cap exemplar del «Club dels Novel·listes». Estem en tractes amb l'Aymà per a concedir-me la representació a Mèxic de la seva editorial i em plauria incloure en el conveni les edicions catalanes. Ho veus possible?⁸

Suposo que tu i en Benguerel deueu tenir una relació seguida.⁹ Em feu una gran enveja! Si t'estranya el que et dic, pensa que el mal no té remei. Ho sé pels que van i vénen: quan són a Amèrica, enyoren Europa i viceversa; tinc un amic que s'ha passat anys treballant per a reunir una fortuna, amb el propòsit de reintegrar-se a Catalunya. Ara que ja és ric, ha intentat en tres ocasions de retornar definitivament, però sense èxit. Passa temporades a Catalunya i a Mèxic, sense trobar-se bé enlloc, i es va aprimant patèticament; ell sempre diu que morirà a mig camí i que se'l menjaran els peixos, la qual cosa no deixa d'ésser un esdevenidor.

Ara que ja hem començat, no em deixis amb la paraula a la «boca». Si vols, m'accontentaré amb una simple postal, però contesta'm...

T'abraça

(signatura: Pere Calders)

8. En els anys immediatament anteriors a la tornada de l'exili Calders va provar de muntar un negoci de venda i distribució de llibres, la Distribuïdora Selecta, dirigida per ell mateix i per Carles Bartra que, entre altres, tenia concedida la representació exclusiva d'Editorial Selecta a Mèxic. És en aquest context que es deurién produir també les converses amb Aymà, sembla que amb un èxit momentani, com es desprèn de la carta [7]. El negoci, però, no va tirar endavant i les perspectives d'obtenir uns guanys econòmics que facilitessin la tornada a Catalunya es van esvaïr.

9. Xavier Benguerel havia tornat del seu exili a Xile el 1954, pocs anys després que Joan Oliver, amb qui va mantenir una intensa correspondència, publicada en la seva totalitat per Lluís Busquets i Grabulosa: XAVIER BENGUEREL, JOAN OLIVER, *Epistolari* (Barcelona, Editorial Proa, 1999). Per a la relació entre Benguerel i Calders podeu veure XAVIER BENGUEREL, *Memòria d'un exili. Xile 1940-1952* (Barcelona, Edicions 62, 1982), ps. 237-242.

Mèxic D. F. 2 de maig del 1958¹⁰

Sr. J. Oliver
Via Augusta 61, 2on.
Barcelona.

Estimat amic: t'adjunto còpia d'una carta que, amb data d'avui, curso a l'Aymà. I còpia, també, d'un informe confidencial que l'editor va lliurar al meu pare, com a expressió màxima de l'oposició amb què topava per a editar la meua «Ronda naval sota la boira». L'Aymà insinua que ell, *a desgrat de tot*, està disposat a publicar el meu llibre, però que tu el retens des de fa més de quatre mesos, sense donar-li en ferm una decisió afirmativa o negativa.¹¹

Et prego la màxima discreció sobre tot el que et dic. Jo sospito la procedència de l'oposició a la qual es refereix l'Aymà, perquè hi ha procediments i actituds semblants a les que ja havia sofert anteriorment, aquí a Mèxic.¹² Pensa que el

10. Calders escriu aquesta carta gairebé dos anys després de la primera. Si entre l'una i l'altra havia continuat la correspondència entre els dos autors, a l'Arxiu Joan Oliver no se'n conserva cap rastre. D'altra banda, el canvi de to és prou evident, motivat pels fets que s'havien esdevingut en l'entremig. Calders havia presentat la novel·la *Ronda naval sota la boira* al premi Joanot Martorell de 1957. La guanyadora va ser, finalment, *El mar*, de Blai Bonet. A més de la decepció per no haver obtingut el premi, Calders es va trobar amb greus dificultats perquè Aymà accedís a editar la novel·la. De fet, la *Ronda* no va veure la llum fins a l'any 1966, publicada per Editorial Selecta, després que Calders la tornés a presentar, altre cop sense èxit, a la primera convocatòria del premi Sant Jordi, el 1960.

11. La col·lecció «El Club dels Novel·listes» es va crear l'any 1955 en el si de l'editorial Aymà, promoguda per Xavier Benguerel, i amb Joan Oliver com a director. Sembla, tanmateix, que, com a mínim des de final de 1957, i coincidint amb l'entrada de Joan Sales a l'editorial, la responsabilitat d'Oliver respecte de la col·lecció era més nominal que efectiva, lliurat com estava a la seva feina a l'editorial Montaner i Simon. Es fa difícil de valorar, per tant, la influència real que podia tenir Oliver en la decisió d'editar una obra. Tot i així, Oliver continua constant com a director fins al número 10, editat el setembre de 1958. Per aquesta qüestió, vegeu el que Oliver manifesta en una carta adreçada a Carles Riba el 19 de maig de 1959, reproduïda per Ignasi Riera a *Joan Oliver/Pere Quart. L'inventor de jocs* (Barcelona, Editorial Proa, 2000), ps. 250-252.

12. Sembla que Calders se sent víctima d'una voluntat de marginal-lo, i a través de les cartes que segueixen es pot entreveure que és l'ombra de Joan Sales que endevina darrere de tot l'afer. Sales havia compartit exili a Mèxic, des de 1942 fins al 1948, data en què va tornar a Catalunya. Les actituds i les opinions de Sales i de tot el grup responsable de la revista «Quaderns de l'Exili» havien creat cert malestar entre altres col·liats, per la seva estricta militància ideològica i per l'orientació militarista. Calders, que havia col·laborat amb els «Quaderns» durant els primers números, va patir també algun enfrontament personal amb Sales i se n'allunyà progressivament, sobretot per l'actitud de la revista cap a la persona i obra de Josep Carner, que desqualificaven des de posicions estètiques irreconciliables. (Vegeu la versió de Calders a la biografia *Josep Carner*, Barcelona, Editorial Alcides,

resultat del «Martorell» va saber-se a Mèxic per una carta de Barcelona datada el 9 de desembre de 1958¹³ i signada per un dels membres del jurat. En ella, es detallava el resultat de cada votació i el lloc que, prèviament, s'havia acordat que ocuparien els cinc primers classificats.¹⁴ Tot això, Oliver, potser no té gaire importància pel fet de dir-ho jo, un dels derrotats. Però en té, per a mi, que es consideri ara que ni tan sols sóc digne d'incorporar la meua obra al «Club». Tan poc valor té la meua novel·la? O bé hi ha hagut un criteri [tan *ratllat*] selectiu tan exigent fins ara que deixa el meu nom fora de la col·lecció?

Tinc motius per creure que tu vas quedant al marge de totes aquestes coses i això em doldria a mi i ens doldria a tots d'una manera extraordinària. No voldria afegir noves preocupacions a les que ja tens, però crec que et devia la informació que t'adjunto. Si tu tens la sensació de deure-me'n alguna a mi, te l'agrairé molt.

Rep una forta abraçada del teu

(signatura: Pere Calders)

1964.) L'existència d'aquests enfrontaments es fa palesa sobretot en els records plens de ressentiment d'Anna Murià. Vegeu, sobre aquest punt, Anna MURIA, *Crònica de la vida d'Agusti Bartra*, Barcelona, Editorial Pòrtic, 1990, ps. 163-166, i Quirze GRIFOLL, *Anna Murià, àlbum de records*, Argentona, L'Aixernador Edicions, 1992, ps. 60-66. Per a «Quaderns de l'Exili», el treball de Margarida Casacuberta «*Quaderns de l'exili*» (*Mèxic 1943-1947*), una revista d'agitació nacional, «Els Marges», 40 (1989), ps. 87-105.

13. Òbviament es tracta d'un error, la data correcta és 1957.

14. El jurat estava format per Carles Soldevila, Joan Oliver, Sebastià Juan Arbó, M. Aurèlia Capmany i Joan Sales. Desconec la carta a què fa referència Calders i a qui anava dirigida, però seria versemblant que Sales en fos l'autor, cosa que explicaria els recels de Calders. Sense tenir accés al document, però, es fa difícil valorar fins a quin punt les sospites de Calders sobre una possible irregularitat en la concessió del premi tenien fonament. En el número de gener de 1958 de la revista «Pont Blau», editada a Mèxic per Vicenç Riera Llorca, apareix una crònica sobre la Nit de Santa Llúcia en què s'afirma que *El mar* es va endur el premi amb els vots dels dos jurats nous (Arbó i Sales, que havien substituït Antoni Vilanova i Salvador Espriu) i un tercer vot, que segurament devia ser el de Soldevila. Soldevila s'havia referit a la novel·la de Bonet en termes altament elogiosos en una entrevista publicada en el número 1.061 de «Destino», el 7 de desembre de 1957, abans de l'atorgament del premi.

Mèxic D. F. 2 de maig del 1958

Sr. Jaume Aymà
Travessera de Gràcia 64
Barcelona.

Estimat amic: el meu pare m'ha tingut al corrent de les converses sostingudes entre vós i ell sobre el meu llibre. Em sap greu la violència que heu hagut de fer a la vostra reconeguda cortesia i el temps que ha perdut el meu pare en un afer el resultat del qual donc per segur des de fa més de quatre mesos. Quan va saber-se a Mèxic, abans del dia de Santa Llúcia, el fall del «Martorell» amb les incidències de les votacions i tot, vaig comprendre que havia ocorregut algun fet que comprometia la seriositat i el crèdit d'aquesta important obra vostra.

Vós no teniu cap obligació d'editar un llibre meu, de manera que no calia allargar la negativa amb pretextos que s'han anat renovant fins ara. Això em fa creure que persisteix una influència que, mentre m'afecti, em deixarà al marge de les vostres col·leccions, encara que en comptes de les meves limitades possibilitats, posseís un veritable talent literari. Jo crec, amic Aymà, que un dels aspectes penosos de la professió d'editor és l'haver de formular negatives. Però s'ha de fer: vós me la deveu a mi, franca, definitiva, encara que en el fons de la vostra ànima tinguéssiu por d'equivocar-vos.

He llegit l'informe «confidencial» sobre la meua novel·la. Per l'estil amb què està redactat, sospito que jo faria serioses objeccions a les obres creades pel seu autor, o sigui que endevino entre ell i jo considerables diferències de sensibilitat. Potser em predisposa el fet que, en un full mecanografiat a una sola cara, hi hagi trobat —jo, que estic lluny d'ésser una autoritat en la matèria— una vintena d'errades ortogràfiques o de sintaxi, cosa que em separa molt de la idea que tinc d'un veritable i sòlid assessor literari. Per altra banda, expressions com «grapa», «pasta de pensament», «poca-solta fàcil» (del qual es dedueix que l'autor admet l'existència d'una «poca-solta difícil» que deu ésser-li més grata), em produeixen una mena de tristesa estètica indefinible. Pel que fa als conceptes crítics, m'ha semblat descobrir un pintoresquisme que no sabia com classificar: després de dir que la meua obra no és novel·la ni novel·leta, ni tan sols una narració (misteri literari que depassa l'optimisme màxim que m'és permès de sustentar respecte a la meua originalitat), l'anònim opinant afirma rotundament que «Ronda naval sota la boira»... *És una situació molt bona, explicada, comentada i perfilades les*

15. Aquesta carta, còpia de l'enviada a Jaume Aymà, sense signatura, va grapada amb l'anterior i és escrita en el mateix paper amb capçalera personalitzada.

conseqüències. Això, als meus ulls, podria ser una definició gairebé acceptable del que ha d'ésser una novel·la.

En dues coses estic d'acord amb l'informador confidencial. La primera, en que és ben cert que quan escric un conte o una novel·la no ho faig mai com si escrivís a un amic; em semblaria del tot inadequat. La segona, en que la novel·la no ofereix garanties de convertir-se en un èxit de públic, factor aquest darrer que contribueix sempre a l'optimisme financer de l'editor, però que no reforça el seu prestigi en tots els casos. Crec que qualsevol llibre amb una intenció renovadora suposa un risc per a l'editor; però no seria honest ni lleial amb la meva vocació d'escriptor si no cregués que aquesta mena de riscos s'han d'acceptar.

Us dic totes aquestes coses no pas per a defensar-me d'un punt de vista advers a la meva obra, sinó per a fer-vos comprendre que no puc considerar la suggerència de retallar o allargar la meva novel·la si no m'ho diuen altres veus més autoritzades. Per exemple: no entenc com després de l'encert inicial de posar a Joan Oliver —un dels escriptors més importants que té i que ha tingut Catalunya— al front del «Club dels Novel·listes», hagueu de recórrer ara a criteris tan manifestament inferiors al seu.¹⁶ Tinc a l'Oliver com a mestre, més encara que com a amic, i us asseguro que si ell comparteix l'opinió «confidencial» (més aviat anònima) que motiva aquesta carta, la tindrè plenament en compte.

M'anima pensar que, pel fet d'haver-me'l facilitat, aquest informe deu ésser la carta més forta contra el meu llibre. No hi he trobat res (ni la feliç conclusió que no agradarà a les dones) que em faci desistir el meu intent de publicar-lo. Us prego, doncs, que us decidiu de seguida, i no us dic «aviat» perquè després dels quatre mesos transcorreguts no tindria sentit. Us asseguro que la negativa que us obliguen a donar-me no disminuirà gens l'estimació i el respecte que us tinc

Us abraça cordialment el vostre

*Confidencial*¹⁷

Del llibre *Ronda naval sota la boira*

Si jo fos editor i me l'oferissin per editar, no l'editaria desseguida amb entusiasme.

Pero tampoc el rebutjaria.

16. S'està referint Calders només al desconegut autor de l'informe «confidencial», o és una frase que, sota aquesta aparença, apunta més lluny, probablement al mateix Sales? No sembla versemblant, tot i el ressentiment de Calders, que arribés a pensar que Sales podia ser l'instigador directe d'un text, no sols d'expressió lingüística deficient, sinó d'una alçada crítica nul·la. Tot i així, és ben comprensible que Calders trobés ofensiu que el rebuig a l'edició de la novel·la es fonamentés en criteris tan poc rigorosos.

17. He respectat l'ortografia i l'accentuació original del text, sense corregir les nombroses inadequacions a la normativa, perquè Calders s'hi refereix en la carta dirigida a Aymà i és un argument de força en la seva negativa a acceptar aquest criteri com a justificació.

M'hi pensaria.

Es un llibre del que se'n poden fer elogis sincers i ensems critiques en contra. M'agradaria editar-lo perquè és original i te «grapa».

I em faria por perquè sembla un llibre dels que no han d'agradar a les dones (principals lectores).

Sense ser editor, em penso que:

El tema i el to són bons i ben trovats.

El to d'humor es manté molt segur, a vegades fins sorprenent, encara que altres vegades deriva vers la poca-solta fàcil.

Però tal com està fet, degut a la contínua intercalació de digresions i acotacions, es fa pesat. Imterompre el fil sempre es perillós. (Exemple: pàgs. 25 a 29).

Podria quedar en una novel·leta curta molt bona, suprimint-ne tots els afegits fora de narració. O convertir-se en una autèntica novel·la, canviant aquests troços per més narració, més tema, amb més acció exterior i interior, més fets i més «pasta» de pensament.

Ara, tal com està fet, barrejades les pàgines que interessin i les que no, cansa.

Algun troç, com tot el capítol IV, és molt bo.

Altres, com el capítol VII, el final, està molt per sota del que podria ser.

No sembla ni de molt prou aprofitada la bella situació on hem arribat.

No acaba de semblar propi per una col·lecció de novel·les. No ho és, en realitat. No és una narració. És una situació molt bona, explicada, comentada i perfilada les conseqüències.

Aquests gèneres impurs, híbrids (en general més fàcils per l'autor que els gèneres purs, d'una peça) solen ser perillosos en el sentit del èxit de públic. Com que no s'agafen, de forma que es facin llegir d'una tirada, s'exposen a tenir pocs partidaris decidits.

La falta d'acció produeix una falta d'emoció, cosa pròpia en general dels llibres d'humor, i en aquest aguditzada perquè cap personatge dona la impressió de ser un home que «estima i sofreix».

Pel que fa al lèxic, em sembla poc fluid, o sia una mica forçat. Ben escrit tot ell, però poc natural. És a dir que l'autor no escriuria igual una carta a un seu amic.

Mèxic D.F. 29 de juliol del 1958

Sr. Joan Oliver.
Via Augusta, 61
Barcelona.

Estimat amic: perdona'm que insisteixi, però estic desolat per una sèrie de fets que no comprenc. M'estranya que no hagi contestat la meva carta i no puc endevinar en què et puc haver molestat. En tot cas, no hi havia res més lluny de la meva intenció.

Creu, Oliver, que necessito el teu consell. Estic desmoralitzat, no pas únicament pel fet d'haver escrit un llibre tan dolent que no mereix ésser publicat, sinó perquè veig amb una perplexitat total que el llibre deu contenir alguna cosa tan ofensiva, tan intolerable, que motiva contra meu indelicadeses que no em pensava merèixer. Ja saps com és de difícil salvar-se del desarrelament, com costa mantenir la vocació d'escriure en un medi on res no la fa propícia. Saps que no s'espera, a canvi de l'esforç i de la tenacitat, cap compensació material, ni guanys perceptibles de cap mena; t'impulsa només, per una banda, el desig de servir a mesura de la pròpia capacitat i, per l'altra, l'estímul que prové del judici crític d'unes quantes persones en les quals es confia.

En el meu cas, tu ets una d'aquestes poques persones. Un judici favorable teu em compensaria de la feina d'haver escrit un llibre. Un consell teu determinaria canvis i correccions. De fet, a l'Aymà, només li deia això i encara no veig en aquesta actitud meva cap motiu perquè tu i ell deixeu sense resposta les meves cartes.

I t'asseguro que el que em preocupa no és pas la poca fortuna de la meva «Ronda», sinó el meu futur —si és que el tinc— com a escriptor. Si m'he equivocat tant en un llibre que vaig escriure ple d'il·lusió (i de bona fe, ho pots ben creure) em faltarà l'esma necessària per a seguir escrivint. M'atreveixo a confiar en que tu m'entendràs millor que qualsevol altre i que, si segueix viva l'amistat que sé que em tenies, ara em respondràs.

He llegit fa poc el teu «Pigmalió».¹⁸ És extraordinari! En Francesc Messeguer (que dirigí «Allò que tal vegada s'esdevingué») estudia la manera de presentar-la

18. Joan OLIVER, *Pigmalió*. Adaptació lliure de l'obra de George Bernard Shaw (Barcelona, Editorial Nereida, 1957). Situada a Barcelona i en un ambient contemporani, va ser estrenada per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona el 26 de maig de 1957 al Teatre de la Faràndula de Sabadell, dirigida per Montserrat Julió.

al públic català de Mèxic, sense plànyer res en el muntatge.¹⁹ Hi està molt engrescat i crec que reeixirà.

El mes passat vaig conèixer a la Roser Bru²⁰ i al seu espòs, de Santiago de Xile. Vam estar una bona estona parlant de tu. Et tenen un gran afecte i simpatia; ella confia que, molt aviat, podrà saludar-te personalment, ja que prepara una estada a Barcelona.

Bé: jo segueixo creient que l'amistat entre tu i jo es manté inalterable. Amb aquesta seguretat, esperaré l'alegria d'una carta teva.

T'abraça

(signatura: Pere Calders)

[5]

Mèxic D.F. 18 d'agost del 1958²¹

Estimat Oliver: he rebut, per fi, la teva carta, que m'ha fet mal —seria fals negar-ho—, però m'ha produït l'alegria de comprovar l'autenticitat de l'afecte que em tens. Són tan rares la franquesa i la lleialtat en els judicis que agraeixo de tot cor la teva actitud.

En aquest terreny no et puc amagar res, encara que les confessions, molt sovint, dolguin. La meua «Ronda», Oliver, no va ésser poc pensada; en tot cas, devia faltar-me una autèntica capacitat de pensar. Mai no havia tingut el temps i la calma que vaig poder dedicar a aquest llibre,²² de manera que no em puc

19. L'obra *Allò que tal vegada s'esdevingué*, publicada el 1936 i no estrenada a Catalunya fins al 1970, fou representada els dies 5, 6 i 10 de setembre de 1953 per l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, a la Sala Guimerà de l'Orfeó Català de Mèxic, dirigida per Francesc Messeguer (vegeu ressenya al núm. 11 de la revista «Pont Blau», setembre de 1953, p. 227). Sobre el projecte de muntatge de *Pigmalió* a Mèxic no n'he trobat cap notícia i és probable que no s'arribés a fer. Per a les representacions de l'obra a Catalunya, vegeu Miquel M. GIBERT, *El teatre de Joan Oliver* (Barcelona, Institut del Teatre, 1998), ps. 250-269.

20. Roser Bru, artista plàstica dedicada especialment al gravat. Exiliada a Xile el 1939, va mantenir una gran amistat amb la família Oliver durant els seus anys d'exili xilè.

21. Entre aquesta carta i l'anterior s'ha produït la resposta d'Oliver, una resposta molt ràpida si tenim en compte les dues dates, amb només vint dies d'interval.

22. Durant els anys en què escriu aquest llibre Calders gaudeix d'una estabilitat econòmica que li permet dedicar-se intensament a la literatura. Després de liquidar un negoci d'impressió que li donava molts maldecaps, es dedica plenament a la seva feina a l'editorial UTEHA, que li deixa les tardes lliures per escriure. Per a les activitats de Calders a Mèxic, vegeu Agustí PONS, *Pere Calders, veritat oculta* (Barcelona, Edicions 62, 1998).

enganyar: als meus anys, i no tractant-se d'una primera obra, escriure'n una d'allargassada i monòtona, sense gruix, amb personatges deshumanitzats, sense alè, gratuïta, etc. (són els teus conceptes), és més que un fracàs literari. És una liquidació total. És, gairebé, una mala acció i cal convenir en que, en un gament tan notori, la «llebre no jeu enlloc».

Però ja que ens trobem tu i jo en aquest bell terreny de la sinceritat, et faria res que em defensés una mica? De fet, no em sorprèn haver fallat; em sorprèn de debò que a tu t'agradi tant la novel·la d'en Blai Bonet. Em sorprèn —i em desconcerta— que sí es consideri apte per a una col·lecció *tot repòs*²³ un llibre on les masturbacions, els vòmits de sang, els afusellaments en massa i les misèries de tota mena inciten més aviat a perdre la pau. Vols dir, Oliver, que provocar l'estremiment a base d'aquests elements no s'assembla massa a fer riure fent pessigolles i que tan fàcil i tan òbvia és una cosa com l'altra? Estic segur que abans (i fes retrocedir aquest abans fins el punt que et sembli més dolç) «El mar» no t'hauria plagut tant. Em fa l'efecte, a través de la manera de dir i de pensar dels amics residents a Catalunya amb els quals m'escric, que la tristesa no tan sols s'ha generalitzat, sinó que ja es sofreix amb una certa complaença, ha sorgit una mena de tristesa amb urc, una militància de la tristesa. No em diguis que, pel fet d'ésser fora, no tinc el dret de parlar així, ja que les regles del joc atorguen a l'espectador la facultat d'aplaudir o de xiular els protagonistes. Sense comptar amb que jo també he pujat a l'escenari i que la meua part de sofriment no me l'ha estalviat ningú.

Tornant al que et deia, el que em sembla més greu és l'intent de convertir la tristesa en sistema i, en el nostre cas, en precepte literari. Hi ha —tu ho saps tan bé com jo— els soldats d'aquesta croada i en Sales és un dels seus capitans més conspicus. És constant, tenaç, intel·ligent, il·luminat, fanàtic i em consta el seu poder d'irradiació. Fins el punt que em temo que t'ha contaminat una mica i t'ha fet perdre «la voluntat d'ésser» que en el teu cas, en el de Joan Oliver, en el de Pere IV, té una importància tan decisiva perquè les nostres lletres arribessin a donar el tomb indispensable.

Tot això, aquesta defensa desesperada, no millorarà gens la meua novel·la. Me n'adono perfectament. Però arribo a la convicció que la cosa s'ha de generalitzar més: estic segur, després del que em dius, que no et pot agradar res del que he escrit, perquè hi ha un to —o, almenys, un honest propòsit de trobar-lo—, la recerca d'un accent, l'intent de mirar a través d'una gran finestra que tu ets dels qui vas ajudar-me a obrir, una constant que, si existeix en els meus contes, és també en la meua novel·la. Hi ha una altra cosa: en el nostre país, tenim el vici de les classificacions. No ets tu sol el qui em diu que «espera la meua novel·la». Però amb la resolució íntima i ferma de trobar, quan la novel·la sorgeixi, que no [he fet *ratllat*] faré res més que un conte allargassat, amb la tranquil·litat anticipada de saber que jo, si sóc alguna cosa, sóc només un contista. No vegis

23. *El mar* es va publicar al «Club dels Novel·listes» el mes de març de 1958.

en aquestes paraules, per favor, una vulgar mania persecutòria o, el que seria pitjor, una estúpida vanitat. No, no. Em refereixo a una mena de conservadorisme espiritual molt nostre: ens agrada saber que res ni ningú no es mou del seu petit corral.

A part del meu problema, que em faig càrrec que no interessi gaire a ningú més que a mi, se'n desprèn del que em dius un altre molt més important. Va iniciar-se el «Club» amb un propòsit tan ambiciós que els llibres s'havien de vendre a setanta pessetes, per a descobrir de seguida que les persones que podien pagar aquest preu constituïen una *massa* [mediocre *ratllat*] *més aviat mediocre de lectors «d'ambdós sexes»*, la qual cosa fa dubtar que l'esforç valgui la pena. A més, Oliver, el nostre [lector *ratllat*] poble llegeix tan poc que fins les «masses» no són altra cosa que irrisòries minories. No crec que sigui just sacrificar res a favor d'uns èxits econòmics que no acaben de produir-se mai. [Usan *ratllat*] Fent ús d'una frase de la teva carta, es podria dir que, entestats a satisfer la gent que no vol saber res del jaç de la llebre, se'ns estan adormint tots els caçadors.

Et refereixes a la novel·la d'en Sarsanedes explicant-me que s'ha venut menys de la meitat de la xifra mitjana de sortida de la col·lecció. Tenint en compte que això és el resultat de la reacció d'una massa més aviat mediocre de lectors, la dada no fa res més que confirmar-me que «El martell» és un dels llibres més considerables del «Club», un dels pocs que fan quedar bé.²⁴ No em produiria cap impressió que algú m'assegurés que les obres d'en Folc i Torres, d'en Bonavia²⁵ o d'en Poblet²⁶ es venen molt millor que les d'en Sarsanedes.

M'allargo tant —i potser et canso— provant d'expressar que ja que tenim la desgràcia de comptar amb un públic lector que no permet èxits econòmics (ni fins en el cas de servir-li els plats de la seva preferència), tenim la sort de no haver-ne de dependre. En aquest sentit em sento justificat; provar, fer l'intent, mantenir un cert esperit d'inquietud pot valer tant [potser *ratllat*] com aconseguir resultats resseguint els camins sabuts. I una cosa no exclou l'altra. Si fóssim prou madurs, hi hauria lloc i ocasió perquè els escriptors minoritaris es comunicuessin amb la seva minoria de lectors, sense que s'intentés posar-los en conflicte amb els autors aspirants als grans tiratges. Però em trobo amb que tu mateix, que ets dels qui jo considerava que em precedien i em guiaven, m'anuncies que una obra que hagi fracassat en un premi ha de renunciar a tota probabilitat de publicació. Em fa l'efecte que és una responsabilitat molt gran per a editors i jurats exercir aquest vet.

En fi: podríem parlar llargament de totes aquestes coses, però no sé si en tens gaires ganes. Tant si decideixes seguir la conversa com si no [tens ganes *ratllat*]

24. Jordi SARSANEDAS, *El martell*, «El Club dels Novel·listes», 3 (Barcelona, Editorial Aymà, 1956). Aquesta novel·la va quedar finalista del premi Joanot Martorell de 1955.

25. Salvador Bonavia i Flores (1876 - 1925) o, més probablement, Salvador Bonavia i Panyella (1907 -1959), autors teatrals, especialitzats en comèdies populars i vodevils.

26. Josep M. Poblet i Guarro (1897 - 1980), escriptor i polític, autor de novel·les, llibres de viatges i biografies sobre personatges catalans.

vols mantenir una correspondència amb mi, compta sempre amb el meu afecte i la meva admiració.

T'abraça

(signatura: Pere Calders)

Fes extensiva l'abraçada a n'en Benguerel!

[6]²⁷

Estimat Pere Calders! La teva carta també m'ha entristit. Veig que no m'has entès. La culpa deu ser meva, o potser va a mitges, ves a saber! No conservo còpia de la meva carta, no tinc arxiu ni res que s'hi assembli.²⁸ Però tinc prou memòria per recordar els seus punts essencials, i sobretot l'esperit i el propòsit que la van dictar. Cal destriar les coses. Per una banda hi ha el meu judici literari sobre la teva novel·la: errat o no és sincer (fins allà on humanament és possible la «sinceritat»). Després hi ha els interessos de la col·lecció, el públic, la vida i tota la sutzura circumdant. Sempre sap greu que un amic et rebenti una obra i més quan tu creus en aquesta obra i en l'amic. Però penso que això, en definitiva, té poca importància. Una de dues: o un segueix creient en la seva obra o la des. Ara, quan es tracta de voler publicar l'obra, no hi ha altre remei que traficar amb l'editor i provar de col·locar-li la mercaderia. Però malgrat la crítica adversa i malgrat el refús de l'editor, l'escriptor i l'obra segueixen sent els mateixos. Un «fracàs» literari és un incident molt natural, una petita il·lusió que es marceix, poca, molt poca cosa al capdavall. Res de «liquidacions totals», res de «males accions», amic Calders! —Dius que la novel·la d'en Bonet m'agrada tant i que te n'estranyes. M'estranya que te n'estranyis. Si haguessis de llegir les coses que es reben al Martorell! «El mar» no m'agrada tant com et penses, tot és relatiu. Però no em negaràs que en Bonet és un escriptor i un poeta, que ja pesa entre nosaltres i que probablement, si no té cap entrebanc, pesarà molt més. L'obra té

27. D'aquesta carta Oliver en va conservar un esborrany mecanografiat a dues cares, de difícil lectura en algun indret, i gràcies a això ara hi tenim accés. Al final de la lletra va afegir la signatura a ploma i la data, que sembla ser del 20 d'agost de 1958, però que probablement és alguns dies posterior, perquè no és possible que ja hagués rebut la carta de Calders.

28. A la vista d'aquesta afirmació és significatiu que decidís guardar l'esborrany de la seva carta, empès probablement pel to que anava agafant la polèmica amb Calders.

defectes, i la primera redacció en tenia molts més, és una força mal reprimida que esclata per allà on pot. Ara bé; per què s'ha publicat «El mar»? Perquè ha tingut el premi. Sense premi hi hauria hagut molta feina. «Publicar els premis és una obligació», no ho oblidis, i no em diguis, per tant, que la novel·la de Bonet no escau a una col·lecció que «pretén» ser, en principi, de tot repòs. Comprends la cosa? —Tens raó, en canvi, quan dius que estàs segur que «abans» aqueixa novel·la no m'hauria plagut tant. Naturalment. Ha passat el temps, han passat les experiències, vivim en un país de «desolació».²⁹ No coneixes els meus versos darrers? T'enviaré, si et plau, un exemplar de «Terra de naufragis».³⁰ Només et diré que ara com ara em donaria vergonya de fer versos amb metre, rima i tots els ets i uts de la preceptiva. I mai no he anat darrera de les modes ni dels èxits, això és cert. El que no ho és tant és que aquí tothom estigui trist. De tristos només n'estan els que tenen —per sort o per desgràcia— consciència. Vine i ho veuràs. No tothom està trist —deia. En efecte, pul·lula ara una fauna curiosa de gent satisfeta, que exulta —gent [dic *ratllat*] que hauria de ser i es té per nostra. El nostre amic Sales no és pas d'aquests, però de trist no en té res. No oblidis que és catòlic practicant i creu que la Providència no para mai i que la seva saviesa —per bé que inescrutable— és perfecta. En Sales no m'ha irradiat res, t'ho asseguro. Més aviat el contrari. No ens avenim ni en l'actitud davant la vida, ni en els gustos literaris ni en la manera que té de veure el problema de Catalunya. Ni en els procediments publicitaris.³¹ Veus? Jo sí que et trobo trist a tu, et trobo agre, eriçat... Perdona, noi, però és així. Per què t'ho prens tant a la valenta? (Això t'ho diu, si et plau, el vell Pere Quart.) Per què goses afirmar que no em pot agradar res del que tu fas? Em tinc per un home eclèctic, sempre m'he vigilat per no caure en fanatismes i en exclusivismes. Amb la mateixa sinceritat amb què te les estic clavant, et dic que tu, per mi, ets l'autor d'una dotzena de contes «universals»; això en un clima com el nostre clima literari, tan estantís i endarrerit. Sí, vaig caure en la vulgaritat de dir-te que «també jo» esperava la teva novel·la. És una frase feta, de consolació. Però això no vol dir que no ho cregui així, de bona fe. Pots ser un gran novel·lista. Ets un gran contista, i això darrer

29. Al marge esquerre del full Oliver afegeix els següents mots, escrits amb llapis: «Abans no m'hauria agradat perquè no s'hauria escrit. Les misèries moral i material són tristes.»

30. El recull de poemes *Terra de naufragis* va guanyar el premi de poesia Óssa Menor el 1955 i va ser publicat l'any següent en la col·lecció del mateix nom.

31. Oliver i Sales van treballar plegats durant uns quants anys promocionant el «Club dels Novel·listes». No tan sols en la tasca editorial, sinó en una labor directa de captació de subscriptors, a base de conferències al llarg de tot el territori català. A desgrat d'aquesta col·laboració, en la correspondència d'Oliver no deixen d'aparèixer les al·lusions a les seves diferències de criteri. En una carta a Xavier Benguerel, de 16 de desembre de 1960, a propòsit de l'acte de concessió del premi Sant Jordi, escriu: «En Sales va intervenir i jo també; naturalment no vam coincidir. Jo vaig dir que el jurat no estava bé; que era molt difícil que un escriptor madur i celebrat tingués un criteri objectiu, que calia fer els jurats a base de crítics literaris. [...] Em va dir en Sales que tu coneixies la novel·la i que no l'havies acceptada pel "Club". A ell, en canvi, li va agradar. "Una gran novel·la", deia. Ell pensa a conquistar lectors d'aquests que a penes saben llegir; potser té raó. [...] Voldria que em diguessis ben clarament què penses de la novel·la "llorejada" amb les 150 mil pàfies. Perquè d'en Sales no me'n fio en aquest ram.» XAVIER BENGUEREL, Joan OLIVER, *Op. cit.*, ps. 560-563.

sembla que et sàpiga greu. Ets terriblement injust amb tu mateix i, de retop, amb mi.

Altrament la meua filosofia ha arribat a ser profundament amarga. Tinc cinquanta-vuit anys i vuit mesos. I [tinc *ratllat*] la sensació que encara he de començar. Tot és aproximat, relatiu i provisorio. Volia triomfar en el teatre: he fracassat rotundament, definitivament.³² Per això et dono la raó quan dius que dubtes que l'esforç del «Club dels Novel·listes» valgui la pena. Faig, haig de fer tantes coses que no valen la pena ni paguen el tret! No puc dimitir la vida, he de seguir, aquí caic allà m'aixeco. Perquè malgrat tot, estimo aquesta vida, la que em serveixen. Estic aferrat a alguna cosa molt entranyada, no sé ben bé què. Et copiaré els darrers versos que he escrit:

*Petita biografia*³³

Navega contracorrent.
A l'hivern estiueja.
Abans de pensar malpensa.
Folga i exulta en silenci
I en soledat.

Quan pot discrepa;
per exemple:
no diu «figuera de moro»
sinó «nopal».

Cerca la clau que ha perdut
Allà on hi ha llum i bonança.

I per a perdre's la vida
treballa cada diumenge.

32. La preocupació d'Oliver per apuntalar una carrera sòlida com a autor teatral i amb una projecció pública normalitzada va ser permanent durant aquests anys i li va causar profundes decepcions. Precisament el 2 de juny d'aquell mateix any havia estrenat *Ball robot*, representada per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, i el ressò que va obtenir va ser gairebé inexistent. En una carta a Martí Ferreras, del 25 de juny, es queixa que la seva obra «ha caigut com un gratat de vent enmig d'un camp desert i silenciós» (cito a través de la reproducció que en fa Ignasi Riera, *Op. cit.*, p. 207). Per a les causes de la frustració de les ambicions teatrals de Joan Oliver, vegeu Miquel M. Gibert, *Op. cit.*

33. Aquest poema, reelaborat i amb el títol de *Joc*, forma part del llibre *Vacances pagades* (Pere Quart, *Vacances pagades*, Diputació Provincial de València, 1961). Una altra versió, més propera a l'editada, figura també en una carta d'Oliver a Josep Ferrater Móra, d'1 de febrer de 1959: vegeu Joan Oliver, Josep Ferrater Móra, *Joc de cartes. Epistolari 1948-1984* (Barcelona, Edicions 62, 1988), ps. 124.

Moribund, festejarà
—si li ho permet la família
i la resta dels poders—
el seu natalici.

Estimat Calders, ja veus com estem! Sí, tinc ganes de seguir-ne parlant. Parlar de les coses, pensar-les és potser la sola manera de tenir-les. Ja veus que et contesto immediatament. Voldria que et desintoxiquessis (jo també voldria desintoxicar-me). Les darreres paraules de la teva carta són d'una sorrudesa que m'estimula. Vols i dols. Potser aprofitaries la teva abraçada per esgarrapar-me; però, en darrer terme l'abraçada s'imposa. Dubto, doncs existeixo i alguna altra cosa existeix al meu voltant. Tots plegats «encara» som «alguna cosa». La sola cosa possible. Hem d'aguantar-nos i aguantar els altres. Estimar-nos i estimar-los. O provar-ho.

Jo també t'abraço mentre espero una
nova escamesa de la teva amistat

(signatura: Joan Oliver)
(a sota, a ploma: 20-VIII-58)

[7]

Mèxic D.F. 17 de setembre del 1958

Estimat amic: no saps com m'alegra que tinguis «ganes de parlar-ne». La conversa amb tu, gran suscitant de temes, és sempre apassionant.

Començaré per on més em furgues la ferida. Jo, fins ara, em trobava diferent, però aquestes coses sempre les veuen millor els amics que un mateix. Així, accepto ésser trist, agre i eriçat, amb la sola condició —si n'admet— de conservar les regles del joc i no convertir una gran pena en element polèmic. Et proposo no atribuir a l'exili el meu poc afortunat to epistolar; pensa que si no he retornat és per la por de sentir-me irreparablement lluny de Catalunya. Ara la porto amb mi i és cosa meua no separar-me'n, he fet habitable el meu enyorament. Observo, en canvi, que tots vosaltres us seguïu enyorant amb una patètica limitació de l'esperança.

Si et sembla, doncs, podríem establir l'acord d'atacar de front: el meu ressentiment no es deu a causes tan elevades ni em fa quedar tan bé. De fet, el ressentiment no fa quedar mai bé a ningú i almenys et demostro la meua bona

voluntat declarant-me ressentit sabent que, una mica més endavant, hauré de signar la declaració. Crec, és clar, tenir els meus motius. Guardo dues cartes de l'Aymà *demanant-me* que participés al «Martorell» 1957, amb la promesa espontània (jo no li he demanat mai res) que em publicaria l'obra encara que no fos premiada. Em sembla haver-te dit ja en una carta anterior que no em va sorprendre gens no guanyar. M'hauria sorprès en canvi el cas contrari, de manera que no s'havia produït res que m'ericés. Posteriorment, sí. L'Aymà va deixar transcórrer cinc mesos sense contestar una carta meva interessant-me per la sort de la meva novel·la. Quan es decidí va assegurar-me que ell estava disposat a editar-la, però «que tu retenies l'original». Em pregava que t'escrivís i vaig fer-ho, amb els resultats que ja coneixes, o sigui que també optares per deixar transcórrer el temps. No et nego que, a aquestes altures, ja començava a sentir-me trist i agre, perquè si l'escriure un llibre objectable fos causa que la gent trenqués les normes corrents de relació, molts no es dirigirien la paraula. Mentrestant, l'Aymà va enviar-me el judici del seu assessor literari i ja saps l'efecte que em va fer. Coneixes, també, la carta que vaig adreçar a l'Aymà, dient-li que ja només esperava d'ell una negativa d'editor. La seva reacció fou no contestar-me, tornar l'original al meu pare sense explicacions i, quasi simultàniament, escriure'ns una carta «oficial» a «*Distribuidora Selecta*» retirant-nos la representació que ens tenia concedida.³⁴ Ja sé que una cosa no té res a veure amb l'altra, però precisament per això, per deixar-ho ben establert, hauria trobat millor no prescindir tant de l'educació elemental.

Pel que fa a la meua novel·la, no penso oferir la mercaderia —com dius— ni entrar en negociacions amb ningú. Opto per desar-la, convençut que al marge de totes les raons que em dones —o completant-les— hi ha hagut una infortunada manca d'oportunitat per part meua. Tu saps millor que jo que una determinada obra ha de coincidir amb un determinat moment i que de vegades l'espera és llarga i s'ha de tenir paciència.

En Sales deia en una carta, referint-se a la meua «Ronda naval», que em perjudicava l'allunyament. Suposo que volia dir que això em desplaçava o m'aïllava, sense tenir massa en compte que una circumstància així depèn de les antenes de cadascú.³⁵ La semblança té, en aquest cas de comunicar-se a través de la distància, eficàcia definidora. I a mi em sembla que se us han escurçat les antenes, que hi ha ones o vibracions que se us escapen. Coneixes la polèmica entre Kenneth Tynan i Eugène Ionesco?³⁶ Has llegit alguna novel·la de Robbe-

34. Vegeu nota 8.

35. Segurament es refereix a la carta que esmenta en una lletra a Joan Triadú del 9 de gener de 1958, i que Calders reporta en aquests termes: «I afegeix [Sales], en una carta adreçada fa pocs dies a un amic resident a Mèxic, que sap que em llegirà la lletra, "que estem desplaçats, que no ens adonem que la literatura actual s'inclina resoltament pel *realisme* i que, en cert sentit repudia la que es feia abans de la guerra".» Per a la correspondència Calders-Triadú, vegeu *Pere Calders entre dos premis: del Victor Català al Sant Jordi*, dins *Pere Calders o la passió de contar* (Vic, Eumo Editorial, 1997). L'article inclou en apèndix l'edició de set cartes de Calders a Triadú, a cura de Rosa Cabré.

36. La polèmica que esmenta Calders es va iniciar per un article del crític anglès Kenneth Tynan al diari «The Observer» el juny de 1958, en què atacava el teatre de Ionesco.

Grillet?³⁷ En tot cas, veig que Juan Goytisolo està alerta i transmet l'avís en un article publicat en el número 1.095 de «Destino», el corresponent al dia 2 d'agost darrer.³⁸ No es tracta d'una moda (tu dius que no en segueixes i afegeixo que jo tampoc) sinó ben al contrari, de combatre'n una. És una lògica reacció de neteja, un orejament que ja era del tot indispensable. Ara, aquesta mena de Zola de pobre que ha volgut fer en Blai Bonet, es debat entre la repugnància i el grotesc i desvetlla un solemne avorriment. No sé si el poeta crema o no, però tractant-se de poesia trobo més estimable la llum que la [claror *ratllat*] calor. És qüestió d'inclinacions i no en faria pas un punt.

Ja veuràs tu com els poetes aniran tornant al seu jardí, amb prou salut de l'ànima per no donar als jardins cap sentit pejoratiu. Tothom ha patit tant, homes i països, que no n'hi ha cap que pugui tenir la pretensió d'alçar el seu sofriment com una bandera especial. Ni tan sols Catalunya. No és planyent-nos ni tractant de fer llàstima com ens redimirem, ja que la pietat ha de fer front a un excés de sol·licituds.

T'adjunto un imprès minúscul, on m'estenc en el que vull dir.³⁹ No et sentis ofès per res del que conté, ja que si hi ha algun tret, no va per tu, encara que ho pugui semblar pel fet que et resignis lamentablement a figurar com a director d'una cosa que, en realitat, no dirigeixes. D'una manera més lamentable, encara, en Sales es vanta d'aquest fet amb una indiscreció sorprenent i et veig a tu sotmès a una influència que et causarà molts disgustos. És extraordinari que tu t'adonis de tot això, que se n'adoni l'Aymà amb una certa alarma i que ho accepteu tots dos més enganyats que contents.

Em declares sentir la rejuvenidora [se *ratllat*] impressió de recomençar i en canvi creus que jo ja he d'ésser prou madur per estar curat d'espants. No ho trobes injust i unilateral? No amic Oliver: no estic curat d'espants. Trobo que tots plegats hem de posar prou passió en el que fem per a sentir-nos obligats a defensar-ho, sobretot si, com en el meu cas, l'atac primer procedeix d'una persona l'opinió de la qual sabia preconcebuda i que serveix de patró a les que s'han originat després: les teves paraules semblen calcades de les d'en Sales i jo et conec a tu una finor crítica molt més aguda. No temo ferir-te amb el que et dic, Oliver, perquè tu estàs ja per damunt d'aquestes petiteses. Et devem algun dels moments més alts que han aconseguit les nostres lletres; et declares enyoradís o

37. Alain Robbe-Grillet, escriptor francès, teoritzador del *nouveau roman*.

38. Efectivament, en aquest article Goytisolo fa notar el gir que experimenta la novel·la francesa del moment, sota el mestratge de Robbe-Grillet, i l'oposa a la novel·la d'intenció social, segons Goytisolo deslligada de les exigències formals i sotmesa a condicionants ideològics que la fan esdevenir un mitjà més que no pas una finalitat en ella mateixa.

39. Probablement es refereix al primer número dels «Fascicles Literaris», publicació modesta finançada i escrita íntegrament pel mateix Calders, de la qual en va editar sis números, entre setembre de 1958 i abril de 1959. De distribució gratuïta, contenia escrits diversos, comentaris sobre temes literaris i lingüístics i textos de creació. El primer número anava encapçalat per un editorial, *Una indústria que no prospera a Catalunya*, en el qual, de les paraules de Calders, podem inferir que hi devia fer una crítica al funcionament del món editorial català. Vegeu Josep FAULI, *Els «Fascicles Literaris» de Pere Calders*, «Serra d'Or», núm. 418 (octubre de 1994), p. 49.

desitjos d'un èxit teatral i sembles ignorar que has escrit el millor teatre que s'ha fet en català. Per què no reacciones i acceptes la teva missió dirigent? Per molta mandra que et faci, crec de tot cor que hi estàs obligat.

Pots estar segur que no aprofitaria l'abraçada per a esgarrapar-te. L'alegria d'un fet semblant allunyaria de mi totes les males intencions. Però sí que trobo bona la proposició de desintoxicar-nos. Desintoxicar-nos tu i jo i comencem seriosament a pensar en la desintoxicació de la nostra literatura. Jo partiria de la base que aquesta mena de frare «civil» que és en Sales, carregat de prejudicis i de sinuositats, no ens podrà ajudar gens. Pensa-hi i mentre ho fas, t'envio una altra abraçada amb tota la bona fe d'aquest món

(signatura: Pere Calders)

[8]

Mèxic D.F., 18 d'agost del 1962⁴⁰

Sr. Joan Oliver

Estimat amic: en Miquel Ferrer⁴¹ va dir-me que demanaves la meva col·laboració per al «Llibre de tothom». ⁴² Això va alegrar-me, perquè després del darrer canvi de cartes que havíem tingut tu i jo —fa tant de temps!— m'havia

40. Han transcorregut quatre anys des de la darrera carta. No sabem si la de Calders va ser l'última de la discussió encetada, o si Oliver va respondre. En tot cas, la picabaralla va suposar la interrupció de l'intercanvi epistolar.

41. Miquel Ferrer (1899 - 1990), activista cultural i polític, va participar en moltes de les iniciatives dels exiliats catalans a Mèxic. Relacionat amb el grup de la revista «Pont Blau», va dirigir «El Poble Català», les edicions del Club del Llibre i fou membre del Secretariat de la Institució de Cultura Catalana. Vegeu Albert MANENT, *La literatura catalana a l'exili* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1976).

42. El *Llibre de tothom* era una publicació miscel·lània, adreçada a un públic eclèctic i amb la intenció d'eixamplar la base social de lectors en llengua catalana, que Oliver va dirigir durant la seva estada a l'Editorial Alcides. En van sortir quatre números entre 1962 i 1965, fins que l'editorial va plegar. Estava integrat per textos narratius, articles de divulgació, notes culturals i il·lustracions humorístiques. A més del propi Oliver hi va col·laborar un nombre molt ampli d'escriptors del moment. El número per al qual Oliver demana la participació de Calders deuria ser probablement el segon, atès que el primer havia sortit al carrer a principis de 1962. Com ell mateix afirma, no deuria arribar a temps de col·laborar-hi. Sí que trobem, en canvi, la signatura de Calders en els dos números posteriors: en el de 1964, amb l'article *L'humorisme gràfic a Catalunya*, ps. 52-55, i en l'exemplar de 1965, amb el relat *Vampirs silvestres*, ps. 134-137.

quedat la impressió d'haver estat injust. En tot cas, [espero *ratllat*] esperava que t'e'n fessis càrrec i veig que no em guardes ressentiment.

Preparo el meu retorn a Catalunya a finals d'octubre o primers de novembre pròxims.⁴³ Després de vint-i-quatre anys d'absència, no sé ben bé el que em passa i estic ple de pors i d'il·lusions. Amb el tràngol de liquidar coses i arreglar papers, passo una temporada irreal, d'un descentrament absolut. No cal que et digui que, si em vols rebre, tu seràs un dels primers amics a qui tindrè el goig d'abraçar; vindré amb una humilitat de deixeble, no pas per la diferència d'edat (que és ben petita!) sinó degut a jerarquies.

Tot el meu bagatge per a reintegrar-me a la pàtria és la promesa de feina, que sembla que a Barcelona abunda, per als dibuixants. Tornaré a començar, doncs, [ara *ratllat*] als cinquanta anys.⁴⁴ [*mot ratllat il·legible*] Però ja no podia aguantar més l'Amèrica, que cada dia es torna una mica més poca-solta, ni l'enyorament, que no em deixava viure. No cal que t'expliqui uns motius que tu vas sentir més aviat que no pas jo.

Arribaré a temps per a col·laborar a l'obra que prepares? Aquests dies no em veig amb cor d'escriure ni una sola ratlla, però em sabia greu quedar fora de l'equip. Ara necessitaré més que mai estar present.

Sé que tu i en Sales trebal·leu més o menys junts i he seguit, de la manera que he pogut, el que feu. Saludà'l de part meua i li pots dir que, a desgrat dels nostres enfadaments, li tinc l'afecte de sempre. Discutir amb ell és un dels goigs perduts que penso retrobar, si s'hi avé.⁴⁵ I en Benguerel? Us veieu sovint? Tinc moltes ganes de reprendre la nostra amistat.

Perdonam el to desballestat d'aquesta carta i atribueix-ho, per favor, a la malaltia espiritual que estic sofrint. Amb els peus a la nostra terra, potser recobraré la lucidesa.

Rep una forta abraçada del teu

(signatura: Pere Calders)

43. Pere Calders va tornar a Catalunya al final de 1962. El dia 8 d'octubre va salpar del port de Veracruz en el vaixell «Covadonga», amb destinació a Bilbao, i va arribar a Barcelona el 8 de novembre, després de molts mesos de tràmits burocràtics per obtenir els permisos. Vegeu Agustí PONS, *Op. cit.*, ps. 245-266.

44. Després del retorn Calders va treballar per a l'Editorial Vergara, realitzant tasques de correcció i traduccions. Això, fins que va entrar com a gerent de producció a l'editorial Montaner i Simon, que José M. González Porto, propietari d'UTEHA, l'empresa per a la qual treballava Calders a Mèxic, havia comprat alguns anys abans.

45. Després de la picabaralla que havien mantingut, que Calders mai no va voler fer pública, i del distanciament que va durar anys, sembla que el temps va anar curant el ressentiment i en vigílies de la tornada Calders manifesta la voluntat d'oblidar les diferències i reprendre la relació interrompuda. Ignoro els contactes que podien haver tingut a partir d'aquest moment, però el cert és que arran de la mort de Sales, Calders va publicar un article al diari «El País», en què feia una semblança del personatge i no estalviava elogis a les seves activitats de resistència cultural (Pere CALDERS, *Juan Sales, un compatriota exemplar*, «El País», 20-XI-1983).